

FOLYÓIRAT ISMERTETÉS: PRAEHISTORIA NEW SERIES 1-2 (11-12)

PAOLO BIAGI¹

Magyar Régészet 9. évf. (2020), 3. szám, pp. 58–60.

A Miskolci Egyetem és az Archaeolingua Alapítvány (Magyarország) által kiadott Praehistoria folyóirat új sorozatként indult újra 2020-ban. Az újonnan kiadott kötet (11–12. szám) húsz cikket tartalmaz, amelyek a paleolitikumtól a vaskorig terjedően több őstörténeti periódust is tárgyalnak, különféle európai és ázsiai területek vonatkozásában.

A dolgozatok sorát Ringer Árpád főszerkesztő bevezetője előzi meg, valamint a Miskolci Egyetem történetével és az UISPP XVIII. Világkongresszusával foglalkozó két rövid bemutatónak, továbbá M. Otte hasonlóan sommás írása azzal kapcsolatban, hogy hogyan harcolhatunk a dogmatizmus ellen.

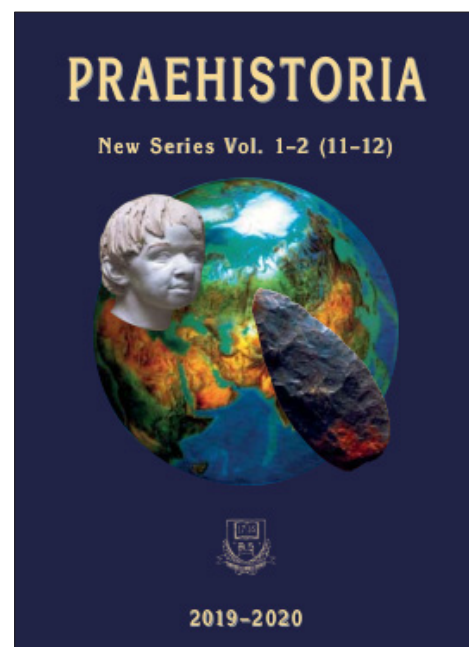
A tudományos közlemények listáját Ringer és munkatársainak tanulmánya nyitja, amely a magyarországi Bükk-hegység felső paleolitikumát tárgyalja. Középpontjában egyrészt a kvarc-porfir erőforrások kiaknázásának problémája áll (amely a szerzők szerint hosszú időn keresztül, mintegy 70–80 000 évig zajlott), valamint két új, jelentős paleolit lelőhely felfedezésének bemutatása, amelyre 2010-et követően került sor ugyanebben a régióban.

A nyitó tanulmányt A. Kolesnik érdekes cikke követi, amely a Doneck-medence középső paleolitikumának időszakával foglalkozik. E térségben a jelen állás szerint a Keleti Micoquien kultúra 20 lelőhelye ismert, amelyeket levélhegyekből álló leletgyűttesek szisztematikus előfordulása jellemez. A cikk három, Lugansk városától nyugatra található lelőhely leleteit ismerteti. Ezeket tekinthetjük a kultúrához tartozó legfontosabb táborhelyeknek az adott régióban, ill. a tárgyak technológiai-tipológiai jellemzői alapján a középső paleolitikum tágabb összefüggésében az egész Orosz-síksággal határos területen.

A következő tanulmány M. Otte és P. Noiret írása a Levallois és Gravetti kultúrákról, valamint a felső paleolitikum kezdetének bizonyos problémáiról egyes eurázsiai területek vonatkozásában. Egyrészt a litikus leletgyűttesek tipológiáját és gyártását tanulmányozzák, kitérve azok eredetére, elterjedésére, valamint a temetkezési rítus jellemzőinek és szimbolikus funkcióinak fontosságát hangsúlyozva a vándorművészet és a falfestmények különböző formáinak értelmezése szempontjából.

Szolyák P. cikke a magyarországi paleolitikum egyes aspektusait tárgyalja Miskolcon, a Molotov utcában felfedezett lelőhely kapcsán. 1959-ben penge magkövekből és levélhegyekből álló leletgyűttes került itt napvilágra, mely datálatlan maradt. E tanulmány ugyanakkor a Miskolc–Molotov utcai leletek pontos leírását nyújtja: a fennmaradt jegyzetfüzet leírásai, a metszetprofilok részletes rajzai és a rétegsor jellemzői alapján a leletcsoport valószínűleg a felső paleolitikum középső kezdetére datálható. E felfedezés új távlatokat nyit az anatómiailag modern emberek elterjedésének tanulmányozásában Közép-Kelet-Európa ezen régiójában.

A Szolyák és munkatársai által jegyzett tanulmány ugyancsak Miskolc belvárosának paleolitikumával foglalkozik – a Miskolc-HEL lelőhelyen 1999 és 2010 közt feltárt korai epigravetti település első pontos leírását és tárgyalását nyújtja.

*Praehistoria – International Prehistory
Journal of the University of Miskolc,
New Series Vol. 1–2 (11–12),
szerk. Ringer Árpád.*

*Puhakötés, 344 oldal,
színes és fekete-fehér illusztrációkkal.
ISSN 1586 7811*

¹ Ca' Foscari University of Venice. E-mail: pavelius@unive.it

Kertész R. és Demeter O. cikke a magyarországi mezolitikum néhány különleges aspektusát vizsgálja, egészen pontosan a Szekszárd–Palánk lelőhelyen talált pattintott kőeszközök előállításához felhasznált alapanyagok eredetét elemzi. A szénmintából származó radiokarbon eredményre hagyatkozva a lelőhelyet valószínűleg a preboreális időszak kezdetére kell datálnunk (Hv-408: 10 350±500 BP). A litikus tárgyi kultúra jellemzése azt mutatja, hogy a használt nyersanyagok különböző, néha távoli forrásokból származtak, ezek között vannak kárpátaljai és Prut-vidéki felszíni kibúvások is. Ez a megfigyelés segíthet a legkorábbi mezolitikus vadász-gyűjtögetők mobilitási mintázatainak értelmezésében, akik a holocén korszak elején közvetlenül a hideg Dryas III éghajlati időszak végét követően telepedtek le a magyar Alföldön.

M. Zhilin tanulmánya szintén a mezolitikumot tárgyalja, az északkelet-európai és transz-uráli lelőhelyeken talált csontnyíl- és lándzsahegyek vizsgálatára fókuszál. Tekintettel arra, hogy ezek a fegyverek sok esetben nagy hasonlóságot mutatnak a mezolitikum különböző szakaszai alatt is, a szerző arra következtet, hogy „Kelet-Európa és az Urál népességei között társadalmi kapcsolatrendszer alakult ki”.

Ugyancsak mezolitikus tárgyú P. Biagi cikke, amely egy radiokarbon módszerrel erre az időszakra datált Alsó-Sindh tartományban (Pakisztán) található lelőhelyről szól. A KHD-1 nevű lelőhely a Khadeji folyó bal partján található. A. R. Khan (Kharachi Egyetem) 1970-es években végzett geoarchaeológiai felméréseire és ennek közlésére hivatkozva a szerző rámutat az indiai szubkontinens e részén a mezolitikum folyamán zajló megtelepedésre, amely hosszú ideje figyelmen kívül hagyott kutatási téma. A felszíni jelenségek alapján azonosítható lelőhelyekre jellemzők voltak a geometrikus mikrolit eszközök (a félhold és trapéz formák különböző típusai), amelyek azt mutatják, hogy a vadászó-gyűjtögető csoportok igencsak aktívak voltak a területen a mezolitikum teljes időszakában. A tanulmányt M. Otte rövid írása egészíti ki a levantei Natufian kultúra szedentarizációjáról és a temetkezési helyeik változatos jellemzőiről.

Jól ismert, hogy a korai holocén kőeszköz leletcsoportokat sokféle geometrikus mikrolit eszköz jelenléte jellemzi (lásd fent), és az is, hogy a neolitikum és khalkolitikum folyamán e különleges eszközöknek már másféle típusait használták a legtöbb európai területen. A. Vybornov írása Délkelet-Európa egyes régióira (a Kaszpi-tengertől északra fekvő terület, illetve Povolzhye területe) fókuszálva tárgyalja a mezolit és neolitik geometrikus eszközöket, és azon régészeti kultúrákkal kapcsolatos aspektusokat, ahol ezek rendszeresen előfordulnak – t. i. a szerző két különálló, Zhekhogan és Istay nevű csoporthoz társítja ezeket.

Zandler K., és Horváth T. hosszú és nagyon részletes tanulmánya a Balatonöszöd–Temetői-dűlő többperiódusú lelőhelyének kőeszköz leletcsoportjaival foglalkozik, ahol a felső paleolit (Szeletien-kultúra), bronzkor és vaskor időszakából tártak fel strukturális jelenségeket. A tanulmány kitér a használt nyersanyagok eredetére, részletesen leírja a pattintott kőeszközöket, összehasonlító elemzés alá veti a vizsgált leletcsoportokat több közép-európai helyszínről származó és több korszakot reprezentáló leletegyüttesekkel, foglalkozik egyes eszközök – többek között nyílhegyek – funkciójával és nyélbe illesztésének módjával. A tanulmány kétségtelenül fontos adalék a holocén pattintott kőeszköz leletegyüttesekkel kapcsolatos kutatásokhoz Európa ezen részén.

Németh E. és Fehér T. érdekes tanulmánya a mikropengék előállítási technológiája és a P1 makrohaplocsoport elterjedése közti lehetséges rejtett összefüggést vizsgálja, hozzájárulva a „demográfiai expanzió és elterjedés” kérdésének értelmezéséhez. A két szerző által felvetett hipotézis kétségkívül vonzó, és további kutatások szükségesek, hogy jelentősebb adatokkal alá lehessen támasztani.

A nap- és holdkalendáriumok tanulmányozása érdekes és vonzó kutatási téma, amely több figyelmet érdemel. Ringer Á. és Németh R. tanulmányának tárgya az a különleges mészkőlap, mely a bodrogkeresztúri Henye-hegyen 1963-ban feltárt felső paleolitikum időszakához tartozó késő gravetti lelőhelyen került elő. A plakett nap- vagy holdnaptárként való értelmezését a majdnem kör alakú lapon található bemetszett jelek elemzése határozottan alátámasztja. A két szerző ezen felül Európa több más területéről származó különleges díszített késő paleolit tárgy, valamint barlangfestmény motívum összehasonlító elemzését is elvégezte, néhány közel-keleti bronzkori tárgygal egyetemben.

Ringer Á. másik írása a híres Lascaux-i (Franciaország) barlangokkal foglalkozik, a falfestészet néhány aspektusával, pontosabban „szimbólumrendszerével”, azzal a céllal, hogy új interpretációs megvilágításba helyezze azokat a korszakokat, amelyek idején ez a késő paleolitikus szentély használatban lehetett – a

különféle állatfajok eloszlásából kiindulva, pontosabban abból, hogy milyen konstellációkban ábrázolták őket a falakon.

Kazahsztáni és kirgizisztáni bronzkori sziklaábrázolásokra jellemzőek a nap- és bikamotívumok mint kultikus szimbólumok. Hermann L. új lelőhelyek listáját közli, ahol e két szimbólumtípus előfordul, és arra következtet, hogy ugyanazon mitológiai elgondolás két aspektusáról lehet szó.

A kiadvány utolsó tudományos közleményét Juhász Z. jegyzi, eurázsiai etnomuzikológiai kérdéseket és azok gyökerét kutatja, kitérve arra is, hogy ezek hogyan segíthetnek a múltbeli migrációs folyamatok megértésében.

A kötetet A. Lamore és Mester Z. rövid bejegyzései zárják az észak-magyarországi középső paleolitikumra, valamint a sajóbábonyi francia-magyar ásatásra vonatkozólag.

A *Praehistoria* új sorozatának első kötete változatos tanulmányok sorát kínálja az olvasóknak, bár a paleolit és mezolit régészet tárgykörébe tartozó írások számszerű fölénye nyilvánvaló. A legtöbbjük közép- és kelet-európai vonatkozású, ugyanakkor az általánosságban Euráziával foglalkozó írások, ezen belül egyes ázsiai témák is megtalálhatók, ami valódi nemzetközi dimenziót ad a kötetnek, amely mind az amatőrök, mind a régész szakma érdeklődésére számot tarthat.